

UKRAJNA KOMMUNISTA (BOLSEVIK) PÁRTJA I. KONGRESSZUSÁNAK NÉHÁNY MAGYAR VONATKOZÁSA

Alig egy esztendeje jelent meg Ukrajna Kommunista Pártja történetének vázlatja c., figyelemre méltó összefoglaló munka.¹ Egy népes szerzői kollektíva I. D. Nazarenko vezetésével röviden összegezte ebben a könyvben az ukrán párttörténeteszek kutatásainak legújabb eredményeit. A személyi kultusz időszakában elfelejtett vagy igaztalanul megvádolt ukrán kommunisták neve ismét tisztán ragyog, s tevékenységüket a szerzők igyekeznek az objektív igazságnak megfelelően bemutatni.

A könyv fő feladatának az ukrainai munkásmozgalom, s szűkebb értelemben Ukrajna Kommunista Pártja történetének tárgyalását tekintették. A szerzők figyelmét azonban nem kerültek el a szomszédos magyar néppel való forradalmi, internacionalista kapcsolatok sem. Megemlítik, hogy az UK(b)P I. kongresszusán részt vett és felszólalt Kun Béla,² s az UK(b)P II. kongresszusának küldöttei a világ proletárjaihoz intézett felhívásukban üdvözölték a forradalmi harcát vívó magyar munkásosztályt is.³ Utal a könyv a Magyar Tanácsköztársaság megalakulására s Lenin szavait idézi: „Oroszország munkásosztálya minden erejével segítségükre fog sietni.”⁴ Érdekes adatokat közölnek a szerzők Magyarország felszabadításának történetére és a magyaroknak az ukrán partizánosztagok harcaiban való részvételére vonatkozóan is.⁵

Ezúttal csupán az UK(b)P I. kongresszusának magyar vonatkozásaival kívánjuk megismertetni az olvasót, mivel erről a magyar nyelvű szakirodalomban eddig alig történt említés.

¹ Очерки истории Коммунистической Партии Украины. Госполитиздат УССР. Киев. 1961.

² I. m. 244. old.

³ I. m. 252. old.

⁴ I. m. 265. old., V. I. Lenin Művei, 29. kötet, 194. old.

⁵ I. m. 520—521. old.

A breszt-litovszki békeszerződés VI. cikkelye értelmében Ukrajna és Szovjet-Oroszország kettévált. Ukrajnát a német és osztrák—magyar csapatok szállták meg elsősorban azzal a céllal, hogy gazdag nyersanyagforrásait, mezőgazdasági terményeit kimerült hazai készleteik pótlására s a háború továbbfolytatása érdekében megkaparintsák. Az éhség csontkeze fojtogatta Németország és Ausztria—Magyarország lakosságát. A Monarchia hadseregének élelmezését főképpen Magyarország biztosította. 1918. május 3-án az akkori magyar élelmezésügyi miniszter közölte, hogy csak június 1-ig képes a hadsereg lisztellátását biztosítani.⁶ Az 1918-as termés gyengének ígérkezett, s mind a német, mind az osztrák—magyar hadvezetőség erőfeszítéseket tett az ukrainai és romániai gabonataralékok begyűjtésére.

Ebben az időben a gabonatermő vidékek tekintélyes részétől megfosztott Szovjet-Oroszország is komoly élelmezési nehézségekkel küzdött. A kérdés az volt, ha sikerül az ukrán gabonának a központi hatalmak országaiba történő kiszállítását megakadályozni, akkor a megszállók kiverése után ezek a tartalékok az orosz iparvidék és a Vörös Hadsereg ellátását fogják szolgálni. A gabona kiszállítása ekkor még a nyugati forradalmi erők leverését és a háború elhúzódását segítette volna elő.

„Nemcsak a mi országunk — mondta az V. Összoroszországi Szovjetkongresszuson elhangzott felszólalásában Lenin —, hanem mindazok az igen kulturált államok is, amelyek a háború előtt nem tudták, mi az éhínség, most ezek is egytől-egyig a legnyomorúságosabb helyzetben vannak, s ezt a helyzetet az imperialisták idézték elő az egyik vagy a másik csoport uralmáért folyó harcukkal. Nyugaton az emberek tízmillióit gyötri az éhínség. Éppen ez az, ami elkerülhetetlenné teszi a szociális forradalmat, mert hiszen a szociális forradalom nem programból nő ki, hanem abból, hogy emberek tízmilliói azt mondják: »Nem fogunk éhezve élni, inkább meghalunk a forradalomért.«⁷

Közeledett az aratás s növekedett az ukrán parasztnak ellenállása a rekvirálásokkal szemben. Megélenkült a partizánmozgalom, amely egyre elviselhetlenebb tette a megszállók talpa alatt a talajt. A kialakult helyzet egyre sürgetőbben követelte az ukrainai kommunisták tömörítését, hogy élére álljanak a kibontakozófélben levő sztrájk- és partizánmozgalomnak, amely a német és osztrák—magyar szuronyok védelme alatt visszaál-

⁶ Dr. Gustav Gratz und dr. Richard Schüller: Der wirtschaftliche Zusammenbruch Österreich—Ungarns. Wien. 1930. 78. old.

⁷ V. I. Lenin Művei. 27. kötet, 530—531. old.

lított burzsoá-földesúri rend és az idegen megszállás ellen irányult.

1918 tavaszán az ukrainai bolsevik szervezetek az intervenciós csapatokkal folytatott több hónapos harc folyamán súlyos vérvesztéseket szenvedtek. Az Ukrán Vörös Hadsereg kötelékével sok kommunista Szovjet-Oroszország területére vonult vissza. Az illegalitásba vonult bolsevikok közötti szervezeti kapcsolat helyreállítása időt és komoly erőfeszítéseket igényelt.

Lenin személyesen több alkalommal foglalkozott az ukrainai pártszervezetek megerősítésének és egyesítésének a problémájával. Kezdeményezésére 1918 áprilisában megalakult a Szervező Iroda, amely Szovjet-Oroszország területéről irányította a pártszervezetek tevékenységét. Május 26-án Kijevben a szakszervezeti konferenciára érkezett bolsevikok illegális megbeszélésen megalakították a Kommunista Párt Összukrán Ideiglenes Bizottságát, amely a megszállt területeken tevékenykedett. Mindkét szerv alapvető feladatának az Ukrajna Kommunista (bolsevik) Pártja I. kongresszusának az előkészítését tartotta.

A kongresszust előkészítő pártszervek munkájukat a konszpiráció szabályainak betartásával végezték, s a hozott határozatokat, valamint az ülés lefolyására vonatkozó adatokat párttitoknak, s mivel a fegyveres harc megszervezéséről is szó volt, egyben hadititoknak is tekintették.

1918. július 2-án megnyílt Moszkvában az ukrán kommunista pártszervezetek addig megérkezett küldötteinek különkonferenciája, amely a küszöbön álló kongresszus munkáját volt hivatva előkészíteni. Július 3-án és 4-én a tanácskozás résztvevői meghallgatták az egyes vidékek és helységek küldötteinek a beszámolóit.

Az odesszai küldött a városban állomásozó osztrák—magyar csapatokról a következőket jelentette: „Magában Odesszában az osztrák csapatok körében sikerült párttagokat (szociáldemokratákat — J. A.) találni, akik majdnem kommunisták és hasznos munkát végeznek a katonák között.”⁸ A jekatyerinoszlávi kormányzáság küldötte, ahol a XII. cs. és kir. hadtestnek alárendelt 5. honvéd lovashadosztály ezredei állomásoztak, elmondja: „A német csapatokkal nincs kapcsolatunk. A hadosztályok többsége magyar, akik az élelmiszerek miatt hadilábon állnak a németekkel. A parancsnokság helyzete eléggé ingatag. Hiány van a magyar nyelvet ismerő elvtársakban.”⁹ A rovnói delegátus a

⁸ Первый съезд Коммунистической Партии (большевиков) Украины. 5—12 июля 1918 года. Статьи и протоколы съезда. Киев. 1923. 23. о.

⁹ I. m. 24. old.

Podoliai és a Volini (Volhiniai) kormányzóságokban elhelyezett megszálló csapatokról elmondja, hogy körükben nem folytatnak felvilágosító munkát, mivel nincsenek magyarul tudó kommunisták. „Általában — jelenti a delegátus — az osztrákok együttérznek a bolsevikokkal.”¹⁰

Az osztrák—magyar hadvezetés ebben az időben előszere-ttel küldött magyar ezredeket Ukrajnába, mivel a magyar anyanyelvű katonák nehezebben érintkezhetek a helyi lakos-sággal, mint a csehek vagy a délszlávok. A német nyelv elter-jedtsége következtében az osztrákok is hamarabb találtak az ukrán városokban lakó zsidóság körében beszélőpartnert, mint a katonamundérba bújtatott magyar paraszt.

A német és osztrák—magyar megszállás alatt álló terüle-tekről érkezett küldöttek beszámolóí, amelyek különösen ki-hangsúlyozták a megszálló csapatok körében folytatott felvilá-gosító és szervező munka nehézségeit, bizonyítékai annak, hogy az OK(b)P Külföldi Csoportjai Federációjának elnökét, Kun Bélát, a lengyel, a német, a csehszlávok, a román és a magyar csoport képviselőit nem reprezentációs céllal hívták meg a kongresszusra, hanem azért, mert nagyon is szükség volt az ukrán kommunisták és az internacionalisták együttműködésére az elkövetkező hónapok harcai folyamán.

A kongresszus július 5-én nyílt meg s munkáját 12-én fe-jezte be. Az üléseken 65 szavazati és 177 tanácskozási joggal rendelkező küldött vett részt, akik 4364 párttagot képviseltek. Először a napirendet fogadták el, amelyen többek között az alábbi kérdések szerepeltek: a Szervező Iroda és a Kommunista Párt Ideiglenes Összukrán Irodájának beszámolója; a fegyveres felkelés; Szovjet-Ukrajna és Szovjet-Oroszország államközi vi-szonya; a más pártokhoz és az álszovjetekhez való viszony; az UK(b)P megalakításának kérdése stb.

Az ukrán baloldali szociáldemokraták csatlakozását meg-erősítő határozat meghozatala után elsőnek Lengyelország és Litvánia szociáldemokrata pártjának képviselője üdvözölte a kongresszust. Beszédében rámutatott arra, hogy Lengyelorszá-got is, mint Ukrajnát, felosztották maguk között a megszálló hatalmak. Lengyelországban ugyan még nem kezdődött el a felkelés, de érlelődik. Szükségesnek tartja a német megszállás alatt álló területeken működő összes kommunista csoportok szervezeti kapcsolatának a megteremtését. A lengyel szerve-zetek a forradalmi felkelés taktikáját illetően egységesek, a

¹⁰ I. m. 26. old. Az „osztrákok” alatt magyarokat, cseheket, szlovákokat stb. is értettek.

vereségeket ideiglenes jelenségeknek tekinti s üdvözli a kongresszust az eljövendő forradalmi harc nevében.¹¹

A lengyel küldött után Kun Béla szólalt fel. Beszédét a jegyzőkönyv így őrizte meg: „Az Oroszországi Kommunista Párt Internacionalista Csoportjai Federációjának nevében a kongresszust Kun Béla elvt. üdvözli, aki magát a nemzetközi proletariátus egyik forradalmi osztaga képviselőjének nevezi, aki számára csak egy cél létezik: az egész világ proletariátusának forradalmi felkelése s polgárháborúja az egész világ burzsoáziája ellen és egy közös kötelesség: — a világforradalom. A Federáció itt a hadifoglyok között dolgozik és szervezi a munkások és parasztok Ukrajnáját megszálló csapatok közötti munkát. A szónok arra hív fel, hogy egy darab kenyeret se adjanak Németországba és Ausztriába, mivel minden ilyen darab kenyér eszköz az osztrák és német forradalom elnyomásához.

Eljen a nemzetközi fegyveres felkelés! Eljen a nemzetközi polgárháború! — fejezi be beszédét a szónok.”¹²

A beszéd jegyzőkönyvi feljegyzését nem tekinthetjük teljesnek és pontosnak. Kun Béla ebben a felszólalásában világosan meghatározta az OK(b)P Külföldi Csoportjai Federációja munkájának két fő vonalát: a hadifoglyok körében és az Ukrajnát megszálló csapatok között végzett munkát. A világháború végén kibontakozó forradalmi fellendülés a kommunisták körében azt a nézetet erősítette, hogy az Oroszországban elkezdődött proletárforradalom világforradalomná nő, s a szocializmus legalább néhány országban hamarosan győz.

A következő felszólaló az OK(b)P német csoportjának küldötte volt. Kifejtette, hogy a német imperializmus egyaránt ellensége Ukrajna és Németország proletariátusának. Beszédét az egyetemes proletárforradalom, az Ukrán Munkás-Paraszt Köztársaság és a III. Internacionálé életetésével fejezte be.¹³

Az OK(b)P magyar csoportjának nevében Pór Ernő szólalt fel és üdvözölte a kongresszust. „Kijelenti — olvassuk a jegyzőkönyvben —, hogy Magyarország már nem a forradalom előestéjét éli át, hanem benne van a forradalomban.”¹⁴ A magyar

¹¹ I. m. 31—32. old.

¹² I. m. 32. old.

¹³ Uo.

¹⁴ Pór Ernőnek a magyarországi forradalomra vonatkozó szavait így rögzítette a kongresszus jegyzőkönyve: «Венгрия уже не накануне революции, а среди революции». (Первый съезд Коммунистической Партии (большевиков) Украины. 32. о.)

A MÁVAG-ban 1918. június 20-án eldőrdült sortűz után kibontakozó sztrájkhullám lefolyásáról a Moszkvában tartózkodó magyar internacionalisták ellentmondó híreket kaptak. A Pravda július 4. számában „Forradalom Magyarországon” címmel Kun Béla cikket írt, amelyet az alábbi következtetéssel zárt: „Magyarországon olyan az objektív helyzet, hogy nyílt diktatúra nélkül kevés reirény van parlamentáris kormány útján való kormányzásra.

elvtársak nem ismernek el a kommunista internacionálén kívül más internacionálét, nem ismernek el más harcot, mint az osztályharcot, amely most Ukrajnában folyik. Az első feladatuk, amelyet maguk elé állítanak, hogy felnyissák Ukrajnában a félrevezetett osztrák—magyar csapatok szemét. Ugyanezt a munkát folytatják majd otthon Magyarországon is. A szónok üdvözli az Ukrajnai felkelést, amelynek a szocialista forradalom győzelmével kell végződnie Ausztriában és Németországban is.”¹⁵

Ezt követően a csehszlovák Muna emelkedett szólásra és visszaemlékezett azokra a harcokra, amelyeket 1918 tavaszán az ukrán elvtársak oldalán vívtak a csehszlovák munkások az osztrák és német betolakodók ellen. Ezután kitért a csehszlovák hadtest lázadásának okaira s biztosította a kongresszust, hogy a csehszlovák kommunisták csoportja minden munkást osztályharcos szellemben, a saját tőkés osztálya ellen vívott forradalmi harc jegyében fog nevelni.¹⁶

A román kommunisták csoportjának nevében Pescariu szólalt fel. Csoportjuk — mondta a szónok — a szocialista forradalom országában született, erősödik s munkája visszhangra talál hazájukban is. Osztrák egyenruhában román katonák is harcolnak az ukrán parasztok ellen. A román kommunisták csoportja, amely ugyanazon proletárcsaláddhoz tartozónak tekintti magát, mindent megtesz, hogy visszatartsa félrevezetett testvéreit. Kijelentette, hogy a román kommunisták hisznek a nemzetközi burzsoázia elleni nemzetközi felkelés sikerében.¹⁷

Markovics, aki a délszláv kommunisták csoportjának a nevében szólalt fel, megemlékezett a forradalom hőseinek kijeji sírjánál az oroszországi kommunistákkal együtt tett esküjére. Átkot szórt azokra, akik elválasztották és egymással szembeállították a népeket s kifejezte meggyőződését, hogy a sovinizmus a bolsevikok kommunista pártjában méltó sirására talál.¹⁸

A burzsoázia nyílt diktatúrájától pedig már nincs messze a proletariátus diktatúrája.” (Kun Béla: A Magyar Tanácsköztársaságról, Kossuth, Budapest, 1963. 111. old.)

A Pravda július 6-i száma egy Bécsből július 3-i keltezéssel érkezett táviratot közölt, amely szerint a június 21-én kezdődött budapesti sztrájk az egész országra kiterjedő általános sztrájkká fejlődött. A lap július 9-i száma viszont a Neue Wiener Zeitungra hivatkozva közli, hogy „Magyarországon nyugalom van”. A július 10-i szám szintén bécsi forrásokra hivatkozva ezzel szemben arról tudósít, hogy csak a munkások egy része lépett munkába. A vasmunkások azonban tovább folytatják a harcot és a sztrájk mellett agítálnak. A közlemény szerint Bathányi Tivadar gróf kijelentette, hogy a Károlyi-párt a munkások oldalán áll és támogatja követeléseiket.

A forradalmi helyzet a júniusi általános sztrájk ideje alatt — mint ismeretes — nem nőtt át forradalomba. Erre csak 1918 októberében került sor.

¹⁵ Первый съезд Коммунистической Партии (большевиков) Украины. Киев. 1923. 32. o.

¹⁶ I. m. 33. old.

¹⁷ I. m. 33. old.

¹⁸ I. m. 33. old.

Az UK(b)P I. kongresszusával egyidőben ülésezett július 4—10-e között a szovjetek V. összoroszországi kongresszusa, s ezalatt robbant ki a baloldali eszerek lázadása is Moszkvában. Az ukrán kommunisták kivették részüket a lázadók leverésében, hasonlóképpen Kun Béla és Szamuely Tibor vezetésével a magyar agitátoriskola hallgatói is¹⁹ más internacionalistákkal egyetemben. Nem valószínű, hogy a magyar kommunista vezetők a kongresszus valamennyi ülésén megszakítás nélkül részt vettek. Az ukrán párt belső problémáihoz — ha volt is véleményük — érdemben nem szóltak hozzá. Lenin nem vehetett részt az üléseken, a fontosabb problémákat és a hozott határozatok tervezetét azonban megbeszélték vele. Okunk van feltételezni — mint erre később utalás történik —, hogy a határozatok végleges kidolgozásánál figyelembe vették a meghívott internacionalisták javaslatait is, különösen azokban a kérdésekben, amelyek az ausztria-magyarországi és a németországi forradalmi mozgalom és az ukrájnai felszabadító harc közötti együttműködéssel voltak kapcsolatosak.

A kongresszusi határozatnak a nemzetközi helyzettel foglalkozó része kiemeli, hogy az imperialista háborúba a harcoló felek minden fellelhető erőtartalékot bevontak, s a háború által előidézett gazdasági és politikai válság kataszrofális méreteket ölt. Az objektív körülmények a központi hatalmakat arra indítják, hogy a háború folytatásához szükséges nyersanyagok és élelmiszerek beszerzése érdekében ne csak Ukrajnát foglalják el, hanem tovább nyomuljanak keletre, ahol viszont újból Anglia érdekeibe és ellenállásába ütköznek. Így az imperialista elmentéteknek újabb csomópontja jön létre. Ez azt jelenti, hogy a központi hatalmak nem tudnak megfelelő létszámú és erejű megszálló hadsereget összpontosítani Ukrajnában.

„A világforradalom fejlődése, amelyet egész sor objektív tényező meglássít, feltétlenül kibontakozik, s ami különösen fontos, a legnagyobb gyorsasággal Magyarországon, Ausztriában és Németországban. Ez szintén megnehezíti a büntető hadseregeknek Ukrajnába történő átcsoportosítását”²⁰ — hangzik a határozat nemzetközi helyzetről szóló részének 5. pontja.

A határozat 6. pontja megállapítja, hogy a német, de különösen az osztrák—magyar csapatok sorai politikailag bomladoznak s minél keletebbre nyomulnak, annál inkább érezni fogják a forradalmi környezet erjesztő hatását. Az ukrájnai

¹⁹ Hadtörténelmi Közlemények. 1957. 3—4. sz. 182—183. old.

²⁰ Коммунистическая Партия Украины в резолюциях съездов и конференций. 1918—1956. Госполитиздат УССР. Киев. 1958. 8. о.

felkelés elsősorban a német imperializmusra mér csapást, s ez Szovjet-Oroszországnak, a nemzetközi forradalmi mozgalom bázisának a megerősödését is szolgálja.²¹

A határozat fegyveres felkelésről szóló részének 3. pontja kimondja: „Ukrajna most a nemzetközi tőkével való előcsatározások arénája; a fejlődés objektív menete Ukrajnát a világforradalom első állásaiba juttatta, és az ukrajnai felkelés fejlődése és kimenetele ezért különösen szoros és közvetlen függő viszonyba kerül a nemzetközi forradalom sorsától, a forradalomnak minél gyorsabb fejlődésétől Németországban és részben Ausztria-Magyarországon.

Ugyanakkor az ukrajnai proletariátus forradalmi mozgalma jelentősen elősegíti a forradalomnak világméretekben való kibontakozását, miközben különösen erős és kedvező hatással van Ausztria, Magyarország és Németország proletariátusának a felkelésére, mint ennek alkotó része.”²²

A kongresszus a határozatának a párt feladatait összefoglaló részében meghatározta az internacionalista csoportokkal való együttműködés módját és szervezeti kereteit. „El kell ismerni — hangzik a határozat 7. pontja —, hogy a párt előtt álló feladatok közül elsőrendű fontossággal bír a megszálló csapatokkal való legszorosabb kapcsolat megteremtése, a köztük folytatandó forradalmi internacionalista propaganda és agitáció, s ebből a célból a külföldi internacionalista csoportokkal együtt egy speciális apparátus létrehozása, valamint az osztrák—német csapatok között különleges katonai szervezetek megteremtése.”²³

Az internacionalista csapatokkal való szervezeti kapcsolatnak s a német, valamint osztrák-magyar csapatok körében létrehozott földalatti szervezeteknek egyre növekvő szerepük lett Ukrajna Kommunista (bolsevik) Pártja I. alakuló kongresszusát követő hónapokban. Nagy hatást tett a megszálló hatalmak katonáira az UKP KB által a német és osztrák—magyar katonákhoz 1918 júliusban intézett két felhívása, amelyek közül az „Ukrajnai munkások és parasztok békeajánlata a német és osztrák—magyar hadsereg katonáihoz”²⁴ c. röplap széles körben elterjedt Ukrajnában. Ezekből a röplapokból 100 000 német, 50 000 magyar nyelvű példányt nyomtak,²⁵ feltehetően az OK(b)P Külföldi Csoportjai Federációjának a nyomdájában.²⁶

²¹ I. m. 8—9. old.

²² I. m. 12. old.

²³ I. m. 14. old.

²⁴ Hadtörténelmi Közlemények. 1957. 3—4. sz. 182—183. old.

²⁵ Документы о разгроме немецких оккупантов на Украине в 1918 году. ОГИЗ. Госполитиздат. 1942. 154—155. о.

²⁶ Marxizmus—Leninizmus Intézet Archívuma, Moszkva, 17. fond, 9. leltár, 5. ó. e. 45., 50., 64. lap.

Minden bizonnyal állíthatjuk, hogy Kun Bélának és a magyar csoportnak része volt a röplapok előállításában, sőt a propagandaanyag Ukrajnába juttatásában is, jóllehet ennek a munkának a súlya főleg az ukrán kommunisták vállain nyugodott. Több magyar internacionalista, bár tudta, hogy elfogásuk esetén a hadbíróság halálos ítélete fenyegeti őket, vállalta ezt a fontos megbízatást. Csathó Ödön nyugdíjas nyomdász 1956-ban írt visszaemlékezésében leírja, hogyan csempészett áruhában röplapokat a magyar csoport megbízásából az ukrán kommunistákkal együttműködve Harkovba és Odesszába.²⁷ Az utóbbi városban székelt az osztrák—magyar Keleti Hadsereg főparancsnoksága, amely egyben a Monarchia megszállása alatt álló ukrán területek gazdasági és politikai központja volt.

Tevékenyen közreműködtek a propagandaanyagoknak a rendeltetési helyre történő juttatásában a Szovjet-Oroszországból visszatérő hadifoglyok is.

Az Ukrajnában állomásozó katonák érdeklődése egyre fokozódott a forradalmi sajtó termékei iránt.²⁸ A hazatérők nagy része a Moszkva—Orsa-i vonalon utazott. A galíciai átmenőtáborokig a német megszállás alatt álló belorusz és lengyel területen történő átutazás alkalmával a katonaforradalmárnak megvolt a lehetősége, hogy a magával hozott irodalmat továbbadja. A hadvezetés ennek elkerülése érdekében lezárt vagonokban szállította a hadifogságból hazatérő katonákat.

Előszóval agitációt folytatni a hadseregben nehéz, vagy mondhatni lehetetlen volt.²⁹ Számos névtelen internacionalista áldozta életét, hogy felvilágosítsa az imperialista háborúba belekergetett bajtársait az igazságról. Kun Bélának közvetlenül az UK(b)P I. kongresszusának befejezése utáni napon jelent meg „Az osztrák—magyar imperializmus gatzette” c. cikke a Pravdában, amelyhez egy képet is mellékelte. „Ezt a felvételt Ukrajnából juttatták el hozzánk — írja. — Azt gondolhatná az ember, hogy ukrán parasztfelkelőket ábrázol. Az akasztófákon azonban nem ukrán forradalmárok, hanem volt hadifoglyok, internacionalista forradalmárok, bolsevikok vannak...”³⁰

A hozott áldozatok azonban nem vesztek kárba. Egy szeptember közepéről való jelentés arról ad hírt, hogy a bomlás a német katonák körében is fokozódik, megtagadják a paran-

²⁷ Hadtörténelmi Intézet Levéltára. Internacionalista gyűjtemény. Csathó Ödön visszaemlékezése. sz. n.

²⁸ Marxizmus—Leninizmus Intézet Archivuma. Moszkva. 17. fond. 9. leltár. 6. ö. e. 184—185. lap.

²⁹ Uo.

³⁰ Pravda. 144. sz. 1918. július 13. 3. old.

csokat és Ukrajnában már titkos bizottságok is alakultak soraikban, amelyek forradalmi propagandát folytatnak.³¹

Az osztrák—magyar csapatok bomlása még nagyobb méreteket öltött. 1918. augusztus 20-án a felkelt bari parasztek ellen küldött katonák átálltak a felkelők oldalára. A felkelés előtt néhány nappal a forradalmi katonai bizottság illegális haditanácsán megjelentek a 23. k. u. k. ezred képviselői (több forrás 20. ezredet említ).³² Megegyeztek, hogy az ezred augusztus 19-ről 20-ra virradó éjszaka megkezdi a felkelést s a forradalmi bizottság 4000 parasztból álló osztagot indít Mogiljov—Podolszkijba a katonák támogatására. A következő nap a forradalmi bizottság olyan hamis híreket kapott, hogy az osztrák katonák provokációs céllal akarják Mogiljovba csalni a parasztokat. A bizottság erre gyorsan megváltoztatta a hadműveleti tervet és nem indította útnak az ígért partizánosztagot.

Az ezred a megbeszélt időpontban megkezdte a felkelést. A segítség elmaradt s egy magyar kiegészítéű egységgel szemben vívott 12 órás harc után a felkelők kénytelenek voltak a megadást választani. Egy részüknek azonban sikerült a partizánokhoz menekülni.³³ Néhány hét múlva már a magyar csapatokra sem támaszkodhatott Krauss Alfréd gyalogsági tábornok, a Keleti Hadsereg parancsnoka. Október 26-án már Odesszában a felkelést a 6. magyar huszárezred kezdte meg, amelyhez azonnal csatlakozott a 76. gyalogezred.³⁴ A források egybehangzóan megerősítik, hogy ekkorra a bolsevik befolyás a magyar katonák között igen erőssé vált.

A nyersanyagok és a gabona helyett a Monarchia a katonák révén forradalmi tapasztalatokat szállított ki Ukrajnából. A júliusban és augusztusban lefolyt vasutassztrájkok és az egyre hevesebb parasztfelkelések keresztülhúzták a német és osztrák—magyar imperialisták vérmes reményeit és számításait.³⁵ Az UK(b)P I. kongresszus határozatai helyesnek bizonyultak. Az ausztriai, a magyarországi és a németországi forradalmak

³¹ Az Októberi Forradalom és a Szocializmus Építésének Központi Archívuma, Moszkva, 1318. fond, 1. leltár, 628. ó. e. 46. lap.

³² A Román Népköztársaság Állami Levéltára, Bukarest. A Minisztertanács Elnökének iratai. 1918. 19. ó. e. 33. lap.

³³ Az Októberi Forradalom és a Szocializmus Építésének Központi Archívuma, Moszkva, 1318. fond, 1. leltár, 628. ó. e. 32. lap.

³⁴ Kriegsarchiv, Bécs, Neue Kriegsakten-Abteilung. Präs. Nr. 1049. — Крах германской оккупации на Украине. М. 1936. 182. о.

³⁵ „A német imperialisták azt ígérték — mondta Lenin 1919 márciusában elhangzott beszédében —, hogy Ukrajnából 60 millió pud gabonát szállítanak Németországba, s ezzel az élelmiszerszállítással elpusztítják Németországban a néptömegekben a bolsevizmus csiráját. De a valóságban egészen másként ütött ki a dolog: a németek 60 millió pud gabona helyett mindössze 9 millió pudot vittek el Ukrajnából. De ezzel a gabonával együtt bevitték Németországba a bolsevizmust, amely ott oly dús csirákat eresztett.” (V. I. Lenin Művei. 29. kötet, 35. old. — ford. jav. J.)

s a megszálló csapatok forradalmasodása megteremtették a szovjethatalom visszaállításának feltételeit az ukrán földnek az antant hatalmak megszállása alá nem kerülő részein. A diadalmasan előrenyomuló Ukrán Vörös Hadsereg közeledésének a híre — amelynek soraiban magyar internacionalisták is harcoltak — más fontos tényezők mellett, bizonyos fokig hozzájárult ahhoz, hogy 1919 márciusában a magyar proletariátus fegyveres harc nélkül vette át a hatalmat a csődbe jutott polgári kormánytól.³⁶

Józsa Antal százados

³⁶ Juhász Nagy Sándor: A magyar októberi forradalom története. Cserépfalvi. Budapest, 1945. 471. old.; Bóhm Vilmos: A két forradalom tüzeiben, Népszava, Budapest, é. n. 191. old.